

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 1, Αρ. 2 (1924)

Δελτίον ΧΑΕ 1 (1924), Τεύχη γ'-δ', Περίοδος Β'

Αντώνιος Μομφερράτος

Αλέξανδρος ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

doi: [10.12681/dchae.1699](https://doi.org/10.12681/dchae.1699)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ Α. (2013). Αντώνιος Μομφερράτος. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 1(2), .
<https://doi.org/10.12681/dchae.1699>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Αντώνιος Μομφερράτος

Αλέξανδρος ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

Δελτίον ΧΑΕ 11 (1924), Τεύχη γ'-δ', Περίοδος Β'

ΑΘΗΝΑ 1924

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΜΟΜΦΕΡΡΑΤΟΣ

Ὁ Ἀντώνιος Μομφερράτος ἐγεννήθη περὶ τὸ ἔτος 1851 ἐν Ναυπλίῳ, ὅπου καὶ ἐπεράτωσε τὰς γυμνασιακὰς αὐτοῦ σπουδὰς. Ἐκεῖ ἐξέμαθε παῖς ἔτι παρὰ Ἰταλοῦ δυτικοῦ ἱερέως τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν, ἣν ὠμίλει καὶ ἔγραφε βραδύτερον ὥς τὴν ἰδίαν μητρικὴν του. Ἡ ἐκμάθησις μάλιστα τῆς ἰταλικῆς ἐγένετο ἐν τοιοῦτῳ συνδυασμῷ μετὰ τῆς λατινικῆς ὥστε ἐξέμαθε καὶ τὴν τελευταίαν ταύτην ἐπίσης τελείως. Ὅταν βραδύτερον ἐξέδωκεν ἐν Ἀθήναις τὴν «Ἐκλογὴν Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου» μὲ λατινικὸν πρόλογον (Eclaga Leonis et Constantini cum appendice, 1887), παρεκάλεσε τὸν τότε καθηγητὴν τῆς λατινικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, τὸν ἀείμνηστον Σπ. Βάσσην, νὰ θεωρήσῃ ὡς εἰδικὸς τὸ χειρόγραφόν του. Οὗτος διατρέξας τοῦτο ἐξεπλάγη διὰ τὴν ἑλλειψιν παντὸς γλωσσικοῦ σφάλματος καὶ τὴν τελείαν γνῶσιν τῆς λατινικῆς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, τὸν ὁποῖον ἠρώτησε πῶς καὶ ποῦ ἐξέμαθε τόσον καλῶς τὴν ἀρχαίαν ταύτην γλῶσσαν. Τότε ὁ Μομφερράτος διηγήθη εἰς τὸν ἐπιφανῆ λατινιστὴν τὰς μετὰ τοῦ Ἰταλοῦ καπουκίνου σπουδὰς του. Τὰς δὲ πανεπιστημιακὰς του σπουδὰς διήρυσεν ὁ Ἀντ. Μομφερράτος ἐν Ἀθήναις, ἐκανχᾶτο δὲ δικαίως δι' ὅλον τοῦ βίου του ὅτι εἶνε γέννημα καὶ θρόμμα τοῦ Ἑθνικοῦ μας Πανεπιστημίου. Κατὰ τὸ 1911 ἐξελέγη **Καθηγητὴς** ἐν αὐτῷ, Ὑπουργὸς δ' ἐχορημάτισε τρεῖς, ἐπὶ Ζαΐμῃ πάντοτε, τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῆς Παιδείας. Ἐπὶ τῆς δευτέρας του ὑπουργίας, τῷ 1902, ἀπώλεσε φίλον ἐπιστήμιον, τὸν ἀλησμόνητον Καθηγητὴν Ξενοφῶντα Ψαρρά. Ἡ τρίτη του δὲ ὑπουργία κατὰ τὸ πολυτάραχον 1916 συνδέεται μὲ τὴν δημοσίευσιν τοῦ πρώτου Νόμου περὶ **Ἐνοικιοστασίου**, τοῦ ὁποῖον τὰς ῥίζας ἀνεῦρεν εἰς αὐτὸ τὸ Βυζαντινὸν Δίκαιον ὁ μαθητὴς καὶ θαυμαστής τοῦ Ἀντ. Μομφερράτου, διαπρεπὴς δὲ νῦν δικηγόρος, κ. Πέτρος Ἀγγελετόπουλος, ὅστις λίαν εὐγενῶς παρέσχε ἡμῖν τὰς πλείστας τῆς παρούσης βιογραφίας σημειώσεις. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πρώτης του ὑπουργίας ἐξελέγη τὸ πρῶτον ὁ Μομφερράτος **βουλευτὴς Κεφαλληνίας**, μετὰ δὲ

τὴν δευτέραν ἐπανήλθεν εἰς τὴν θέσιν του ὡς Καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ὁ Ἀντ. Μομφερράτος διεκρίθη οὐ μόνον διὰ τὴν βαθύνοιαν, πολυμάθειαν καὶ εὐφροάδειαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν παρορησίαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ φρονήματος, ὡς Καθηγητὴς δὲ τοῦ Πανεπιστημίου, ὡς ἐμπρέλει εἰς ἐπιστήμονα τοιοῦτον περιβαλλόμενον ὑψηλὸν ἀξίωμα, ἐξέφραζε μετ' ἄκρας ἐλευθεροστομίας τὰς γνώμας του καὶ ἐπὶ τῶν συγχρόνων ἐθνικῶν καὶ πολιτικῶν γεγονότων, ἔστιν ὅτι δὲ ἤλεγχε καὶ τὴν Κυβέρνησιν, διὰ τοῦτο τῷ 1918 κατεδιώχθη, εἴτα δ' ἐπαύθη καὶ ἐξωρίσθη. Ὅτε δ' ἡσθένησεν ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς «Ἑσπερίας» κακουχιῶν, μετεκομίσθη κακῶς ἔχων εἰς τὸν «Εὐαγγελισμόν», ὅπου ροσηλευόμενος διετέλει ὑπὸ διαρκῆ φρονύρῳσιν!...

Παροιμιώδης δὲ ἦτο ἡ φιλοπονία τοῦ ἀνδρός. Καὶ ἀσθενῶν ἔτι δὲν ἔπαυε ἀναγινώσκων καὶ γράφων, ὅτε δὲ ποιε μετέβη εἰς Θεσσαλονίκην παρὰ τῷ ἀδελφῷ του, τῷ Ἀντιστρατήγῳ κ. Ἀνδρέᾳ Μομφερράτῳ, πρὸς ἀνάρρωσιν, ἠρεῦνα δι' ὅλης τῆς ἡμέρας τὰ χειρόγραφα τῶν ἐκεῖ Μονῶν!... Συνέγραψε δὲ πληθὺν ὅλην ἐπιστημονικῶν, νομικῶν κυρίως, συγγραφεῶν καὶ διατριβῶν, ὡς τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν, τὴν ἐξῆς δὲ προσέτι: **Πραγματεῖαν περὶ προγαμιαίας δωρεᾶς** (1884), **Εὐρετήριον καὶ Πρόλογον τῆς βακτηρίας τῶν Ἀρχιερέων, Κληρονομ. Δίκαιον κληρικῶν καὶ μοναχῶν** (1890), **Ἐνοχικὸν Δίκαιον τῶν Ρωμαίων καὶ Βυζαντινῶν** (1902), **Παυλιανὴν Ἀγωγὴν**, (1911), **Ἐκτελεστὰς Διαθηκῶν** (1911), **Ἐγχειρίδιον Ἀστικοῦ Δικαίου** (1914) καὶ πλείστας ἄλλας ἐν περιοδικοῖς καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν καθαρῶς νομικῶν, ὁ Μομφερράτος, πνεῦμα εὐρὺ καὶ πολυσχιδές, ἠσχολεῖτο καὶ περὶ τὰ μεσαιωνικὰ ἀρχαιολογικὰ καὶ ἱστορικὰ θέματα. ὡς τὸ περὶ **Διπλωματικῶν ἐνεργειῶν Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου ἐν Εὐρώπῃ** καὶ **Ἀσίας**, ὅπερ ἀνεκοίνωσεν ἐν τῷ Συνεδρίῳ τῶν Ἀνατολιστῶν ἐν Ἀθήναις τῷ 1912, εἴτα τὸ **Δίκαιον τῆς Γόρτυνος** (1922), **Μεθώνη καὶ Κορώνη ἐπὶ Ἐνετοκρατίας** (1907), **Σιγισμοῦνδος Πανδόλφος Μαλατέστας ἐν Μορέᾳ** (1908), οἱ **Παλαιολόγοι ἐν Πελοποννήσῳ** καὶ ἄλλαι παρτοῖαι διατριβαί, ἐν αἷς ἀνερευνῶνται νέα πηγαὶ καὶ ἄγνωστα τέως κείμενα, τὰ ὅποια ἀνεκάλυπτε

καὶ ἀνεδίφα τὸ ἀκούραστον καὶ ἐρευνητικόν του πνεῦμα. Τί δὲ τὰ εἶπη τις περὶ τῆς χάριτος ἐν τῷ λέγειν καὶ τῆς ἀνεξαντλήτου ἀνεκδοτολογίας τοῦ αἰοιδίμου ἀνδρός; Ἡ συναναστροφή τοῦ Ἀντ. Μομφερράτου ἦτο κῆπος βροίθων πολυχρώμων καὶ μυροβόλων ἀνθέων, ἐξ ὧν πάντες ἔδρεπον εὖοσμα ῥόδα καὶ πολυανθεῖς στεφάνους, διὸ καὶ αἰεὶ περιεστοιχίζετο ὑπὸ φίλων, ἦτο δὲ περιζήτητος εἰς τὰς συναναστροφὰς καὶ κοινωνικὰς συναθροίσεις.

Ἐν δὲ τῇ ἡμετέρῃ Ἑταιρείᾳ ἡ δροαῖς τοῦ ἀειμνήστου νομομαθοῦς ὑπῆρξεν ἐξόχως εὐεργητική, διότι ἐπὶ πολλὰ συναεῖτα ἔτη διατελέσας Πρόεδρος ταύτης διέσωσε διὰ τῆς σθεναρᾶς σιάσεως καὶ τῆς πεφωτισμένης αὐτοῦ διανοίας τὴν περιουσίαν καὶ αὐτὴν ταύτην, σχεδὸν εἶπεν, τὴν ὑπόστασιν τῆς Χριστιαν. ἀρχαιολ. Ἑταιρείας, ἰδίως καθ' ἣν σιγμὴν τὸ Δημόσιον, τῇ εἰσηγήσει ἐχθρικῶν τῷ ἡμετέρῳ ἰδρύματι διακειμένων προσώπων, ἐξήτησε δι' ἐγγράφου τὴν παράδοσιν τῆς πολυτίμου ἡμῶν Συλλογῆς, μὴ ἀναγνωρίζομένου τοῦ ἀναπαλλοτριώτου αὐτῆς. Τότε ὁ Μομφερράτος ἠρθώθη ὅλος ὡς οἰκουρὸς δροάκων τῶν Χριστιαν. κειμηλίων καὶ εὐθαρῶς ἀμυνθεὶς ἐμαυταίωσε τὴν δημοτικὴν ταύτην τοῦ Κράτους πρόθεσιν. Τοιοῦτος ἐν ὀλίγοις ὁ πρὸ μηνῶν μόλις μεταστὰς ἐκ μέσου ὕμῶν πολύτιμος ἐπιστήμων, εὐγενὴς δὲ καὶ ὑψηλόφρων ἀνὴρ, ὅστις τοῖς μὲν οἰκείοις καὶ φίλοις ἦν χάσμα καὶ θαλπωρὴ, τῇ δὲ Πατρίδι καὶ τῇ Ἐλιστήμῃ πνεῦμα ἀκοίμητον καὶ δημιουργόν, τιμῶν τὴν Ἑλλην. φυλὴν, ἥτις μετὰ τοσούτων αἰώνων δουλείαν καὶ παρακμὴν, παρήγαγε καὶ παράγει ἔτι πνεύματα συνδυάζοντα, ἐν ἀγαστῇ ἀρμονίᾳ ὡς τὸ πάλαι, τὴν ἐμβροθεῖαν καὶ ἀγχίνουσαν μετὰ τῶν θείων δώρων τῶν Χαρίτων καὶ Μουσῶν!

Α. Φ.